

»Vzpon in padec« koridorja

Nekaj refleksij o spremembah na balkanski migracijski poti od poletja 2015

Abstract

The “rise and fall” of the corridor: Some reflections on the changes in the Balkans migratory route after the summer of 2015

At the end of the summer of 2015, the *status quo* of the European migration policy has been thoroughly shaken up. The unprecedented size and strength of the movement of migrants – daily arriving from Turkey to the Greek islands, and from there along the so-called Balkans migratory route – put pressure on Fortress Europe and finally achieved, in September 2015, the opening of a corridor for a (relatively) quicker and safer passage from Greece to Austria. This article is an attempt to reflect the events of the last year – the establishment, the characteristics and transformations, as well as the final closure of this corridor. In the first part we propose a conceptual framework for the understanding of the difference between the *Balkans migratory route* and the *corridor* and present the timeline of the »rise and fall« of the corridor. In the second part, we try to shed light on the changes which the corridor brought to migration politics and praxis from the perspective of the autonomy of migration, and suggest that the *establishment* of the corridor should be understood as a victory of the liberatory movement of migrants, and the *nature* of the corridor as being anchored in an attempt to control the movement of people: when the control cannot be ensured through repression, it needs to be ensured through humanitarianism. In the third part, we reflect on the role of the corridor, and especially of its closure, in the affirmation of the global apartheid and thus attempt to place the corridor in the context of neoliberal capitalism. The global apartheid, reinforced through borders, produces different categories of people with differential access to rights. Through the isolation and the prevention of contact (by physical and discursive means) between citizens and those, who have been excluded from citizenship, the corridor and its closure participate in the establishment of a parallel inner apartheid, which endangers solidarity and the recognition of alliances and complicities in the common struggles against global capitalism.

Keywords: Balkan migratory route, corridor, illegalisation, humanitarianism, global apartheid

Sarah Lunaček Brumen teaches at Department of Ethnology and Cultural Anthropology at the Faculty of Arts, University of Ljubljana. (sarah.lunacek@ff.uni-lj.si)

Ela Meh is MA student of ethnology and cultural anthropology at Faculty of Arts, University of Ljubljana. (ela_je@hotmail.com)

Povzetek

Konec poletja 2015 se je temeljito zatresel *status quo* evropske migracijske politike. Množičnost in moč gibanja migrantk in migrantov, ki so vsakodnevno prihajali iz Turčije na grške otoke, od tam pa po t. i. balkanski migracijski poti proti EU, sta s pritiskom na »trdnjavo Evropo« dosegli, da se je septembra 2015 odprl koridor za (sorazmerno) hitrejši in varnejši prehod od Grčije do Avstrije. Članek je poskus refleksije dogodkov v zadnjem letu – vzpostavitve koridorja, njegovih značilnosti in transformacij ter končnega zaprtja. V prvem delu članka oriševa konceptualni okvir, v katerem po-

jasniva razliko med balkansko migracijsko potjo in koridorjem ter predstaviva časovni okvir »vzpona in padca« koridorja. Iz perspektive avtonomije migracij v drugem delu analizirava spremembe, ki jih je v migracijski politiki in praksi začasno povzročil koridor in predlagava tezo, da je vzpostavitev koridorja zmaga migrantskega osvobodilnega gibanja, njegova narava pa je zasidrana v poskusih nadzora gibanja ljudi: če ta ne uspe z represijo, ga je treba zagotoviti preko humanitarizma. V tretjem delu razmišlja o vlogi koridorja in njegovega zaprtja pri afirmaciji globalnega apartheida, s čimer postavlja koridor v kontekst neoliberalnega kapitalizma. Globalni apartheid s postavljanjem meja proizvaja kategorije ljudi z različnim dostopom do pravic. Z izolacijo in onemogočanjem stikov (na fizične in diskurzivne načine) med državljani in tistimi, ki so iz državljanstva izključeni, pa koridor in še bolj njegovo zaprtje prispevata k vzpostavitvi vzporednega notranjega apartheida. Take razmere ogrožajo solidarnost in prepoznavanje zavezništev v skupnih bojih proti globalnemu kapitalizmu.

Ključne besede: balkanska migracijska pot, koridor, ilegalizacija, humanitarizem, globalni apartheid
Sarah Lunaček Brumen poučuje na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. (sarah.lunacek@ff.uni-lj.si)

Ela Meh je magistrska študentka etnologije in kulturne antropologije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. (ela_je@hotmail.com)

Uvod

Konec poletja leta 2015 se je na področju migracij v EU zelo hitro in temeljito zatresel *status quo* migracijske politike, ki smo jo raziskovalci in raziskovalke, aktivisti in aktivistke, ki se ukvarjamo z migracijami, kritično opisovali, dokumentirali, osvetljevali njene mehanizme, iskali luknje v njej in se proti njej borili v solidarnosti s tistimi, ki jih poskuša izključiti. Poleti 2015 je namreč na tisoče ljudi vsak dan prihajalo iz Turčije na grške otoke, od tam pa so se odpravili naprej, po t. i. balkanski migracijski poti: čez Makedonijo, Srbijo in Madžarsko, ali pa čez Hrvaško in Slovenijo do Avstrije in od tam naprej v Nemčijo ali druge zahodno- in severnoevropske države. Pritisk, ki sta ga množičnost in moč tega gibanja migrantk in migrantov¹ ustvarila na »trdnjavo Evropo«, je nazadnje povzročil, da se je sep-

¹ Terminološko pojasnilo: Odločili sva se, da bova v članku – kolikor je to le mogoče – poskusili o *ljudeh* govoriti kot o *ljudeh* in se, kolikor je le mogoče, izogibati označevanju s kategorijami »begunec/begunka« ali »migrant/migrantka«. Predvsem se nama zdi bistveno izogniti se dodatnemu utrjevanju razlike *med* begunkami in migrantkami (oziroma begunci in migranti), ki jo poskuša evropska migracijska politika prikazati kot esencialno in s katero upravičuje izključitev t. i. ilegalnih ali ekonomskih migrantk (migrantov) iz pravic, ki jih podeljuje begunkam (beguncem). Tako večinoma gorovira o *ljudeh na poti*. Na nekaterih mestih pa sva se vendarle odločili uporabiti izraze »begunec/begunka« ali »migrant/migrantka«. Za to sva se odločili predvsem tedaj, ko povzemava dominantne diskurze pisanja o »begunski krizi« ali ko omenjava konkretne pravne statuse, recimo »status begunca«. Pri pisanju o *migrantskem gibanju* ali *gibanju migrantov in migrantk* se nama je zdelo bistveno nanašati se na kategorijo »migrant/migrantka«. Prvič zato, ker bi bil izraz »gibanje ljudi« še bolj izmuzljiv in nedoločljiv, kot je izraz »migrantsko gibanje«. Drugič pa se nama je zdelo bistveno navezati se na gibanje – v dvojnem pomenu fizičnega in družbenega gibanja – ki se je konstituiralo v opoziciji z *migracijsko politiko*, ki izključuje ljudi, jih razvršča v različne kategorije, ki jim je vsem skupno le poimenovanje »*migranti in migrantke*«. Migracijska politika diktira pogoje izključevanja ali v najboljšem primeru drugorazrednega vključevanja t. i. »migrantov« v družbo – in ravno identiteta »migrant« ima emancipatorni potencial v prepoznavanju skupnih bojev proti tej izključenosti različnih kategorij »migrantov« (migrantskih delavcev, ilegaliziranih oziroma nedokumentiranih

tembra 2015 odprl tako imenovani »koridor« za (relativno) hitrejši in varnejši prehod od Grčije do Avstrije/Nemčije. Aktivisti in aktivistke, raziskovalci in raziskovalke smo z mešanico močnih čustev opazovali dogodke, jih poskušali razumeti in jih umestiti v naše dotedanje analize. Hkrati smo opazovali produkcijo dominantnih diskurzov, ki so dogodke predstavili kot »begunsko krizo« – pa tudi reprodukcijo teh diskurzov v medijih in njihove odmeve v javnem prostoru. In – morda je to najpomembnejše – v splošnem kaosu tistih prvih tednov smo se poskusili organizirati v strukture solidarnosti z ljudmi, ki so prihajali.

Ta članek je poskus refleksije dogodkov zadnjega leta – vzpostavitve samega koridorja, njegovih značilnosti in transformacij ter končnega zaprtja. Treba je poudariti, da članek ni nastal na podlagi skrbno dodelanega raziskovalnega vprašanja, za katero smo izbrali metodološke prijeme, s katerimi bi generirali kupe podatkov in katerih analizo bi potem ta članek predstavil. Gre bolj za retrospektivno refleksijo dogodkov, praks in diskurzov, ki se nama zdijo ključni za oblikovanje razumevanja tega, kar se je pravzaprav dogajalo v zadnjem letu dni. V tem času, med aprilom 2015 in septembrom 2016, smo bili aktivisti in aktivistke, raziskovalci in raziskovalke redno prisotni na »terenu«, ob najrazličnejših mejah, v zbirnih centrih, v centru za tujce, na demonstracijah, akcijah in sestankih. Poleg tega da smo bili udeleženi, smo ob tem zaradi raznovrstnih senzibilnosti, med njimi tudi antropološke, v svojih telesih tudi kopičili množico podatkov. Te sva in smo v skupnih refleksijah naših gibanj bolj ali manj sproti poskušali analizirati, razumeti, umestiti, osmisлити in videti širšo sliko. Bistveno se nama zdi najino pričujoče razumevanje te širše slike – ki je seveda »delovno« in začasno, večno v procesu transformacije – deliti, ga ponuditi v razmislek, izpostaviti nujnim dopolnitvam in kritikam. Vsekakor pa je najina želja prispevati svoj delež k produkciji kritičnih protidiskurzov, ki so kritični do dominantnih interpretacij in pogledov na migracije, migrante in migrantke, ter s tem tudi dogodke zadnjega leta.

Članek je sestavljen iz treh delov. V prvem predstaviva konceptualni okvir, v katerem pojasniva razliko med »balkansko migracijsko potjo« in »koridorjem« ter na kratko predstaviva časovni okvir »vzpona in padca« koridorja. V drugem delu predstaviva nekaj razmislekov, povezanih s spremembami, ki jih je v migracijski politiki in praksi začasno prinesel koridor. Te spremembe osvetliva iz perspektive avtonomije migracij, ki razume nadzor migracij kot odgovor na avtonomno migrantsko gibanje. V tem kontekstu govoriva o dejstvu, da se je koridor odprl, kot o zmagi oziroma uspehu avtonomnega gibanja migrantk in migrantov in o naravi koridorja kot o poskusu oblasti (v tem primeru držav na balkanski migracijski poti), da bi nadzirale in kontrolirale to gibanje z namenom, da bi nevtralizirala njegove uporniške moči in ga navidezno »zaustavila« z zaprtjem koridorja. V tretjem delu

migrantov, sezonskih migrantov s prekarnimi statusi, migrantov s statusom begunca ...). Seveda pa besedo »migrant« razumeva kot označevanje kategorije in ne v esencialističnem smislu (glej De Genova, 2010: 110).

pa se od »evropske« perspektive premakneva na »globalno« z vprašanjem, kako razmišljati o dogodkih zadnjega leta skozi koncept globalnega apartheida. S tem sva postavili dogajanje v zgodovinski, politični in družbeni kontekst globalnega neoliberalnega kapitalizma. Zapiranje meja in nadzor nad državnimi mejami pojasnjujeva skozi ustvarjanje različnih kategorij ljudi z različnim dostopom do pravic, kar se podvaja v notranjem apartheidu.

Faze na balkanski migracijski poti: kratka kronologija koridorja

Za jasnejše razumevanje dogodkov zadnjega leta se nama zdi bistveno začeti s konceptualnim in časovnim okvirom, ki je osnova za refleksijo v naslednjih dveh delih članka. Pomembno je razlikovati med pojmom *balkanska migracijska pot* in *koridor*, ki se pogosto (predvsem v medijih) uporabljata kot sopomenki. Razlika med tema pojmom je pogosto zabrisana verjetno ravno zato, ker je bilo potovanje po balkanski migracijski poti zadnja leta ilegalizirano, s tem pa tudi postavljeno v nevidnost in potisnjeno na margino medijskega poročanja. Vendar pa je balkanska migracijska pot – ki jo razumeva kot prehod od Turčije (čez Grčijo/Makedonijo, skozi Bolgarijo ali redkeje skozi Albanijo in Črno goro) do Srbije in od tam v EU – v zadnjih letih čedalje pogosteje uporabljena, predvsem zaradi vse večje militarizacije meja in povečanja nadzora na drugih poteh v EU. Seveda je težko natančno oceniti, koliko ljudi je v zadnjih letih potovalo po balkanski migracijski poti. Poročila agencije Frontex navajajo število zaznanih »ilegalnih prehodov« zelenih meja na Zahodnem Balkanu in čeprav nam ti podatki povedo več o policijskih ukrepih nadzora meje, kot pa o dejanskem številu ljudi, ki to mejo prečkajo, primerjava po letih pokaže, da je število ljudi, ki so jih oblasti vsako leto ujele pri poskusu »ilegalnega prehoda« meje, naraščalo. Tako je bilo leta 2010 dokumentiranih 2370 »ilegalnih prehodov«, 2011. leta 4650, 2012. leta 6390, 2013. leta 19.950, 2014. leta 43.360, 2015. leta pa 76.403 ljudi (Frontex, b. d.).

Drugače kot balkanska migracijsko pot, pa razumeva koridor kot začasen (relativno) varnejši in hitrejši, pa tudi neilegaliziran in s strani države omogočen ali vsaj toleriran prehod po balkanski migracijski poti. Začetek koridorja je težko določiti, a lahko bi trdili, da se je ta »vzpostavil« 15. septembra 2015, ko je Madžarska zaprla svojo mejo s Srbijo, pot pa je začela potekati čez Hrvaško. »Začetek konca« koridorja je 18. november 2015, ko se je ta zaprl za vse, razen za državljane Sirije, Afganistana in Iraka. Dokončno je bil zaprt 8. marca 2016, ko se je zaprl za vse.

Razlika med *potjo* in *koridorjem* je ravno v tem, da je bilo koridor mogoče zapreti, balkanske migracijske poti pa (kljub izjavam politikov in medijskemu poročanju) ni mogoče povsem zapreti – mogoče je le ponovno ilegalizirati pot po njej. Tudi zato je pomembno, da ne enačimo koridorja in balkanske migracijske poti. Po eni strani bi tovrstno enačenje zanemarilo in še bolj potisnilo v nevidnost dogodka na

tej poti *pred* vzpostavitev koridorja. Po drugi strani pa bi lahko nastal vtis, da je »pot zaprta«, kar bi zakrilo realnosti nadaljevanja ilegalizacije in ponovne vzpostavitve *statusa quo* migracijske politike, kakršno smo poznali pred koridorjem.

Za vzpostavitev nekega shematskega in poenostavljenega, a vendarle koristnega časovnega okvira sva se odločili »vzpon in padec« koridorja predstaviti v štirih fazah, skozi katere se je vzpostavil, transformiral in zaprl. Pri pisanju sva se zelo jasno zavedali, kako subjektivna je selekcija dogodkov, ki sva se jih odločili poudariti in kako težko je o njih pisati strnjeno, ko si vsak zasluži podrobnejšo predstavitev in analizo. Odločiti sva se jih predstaviti tako, da bova v ospredje postavili dinamiko napetosti med nadzorom in prebojem upora proti temu nadzoru, ter antagonizem med gibanjem in poskusi imobilizacije, bodisi skozi represijo ali skozi (navidezno) skrb za zgolj humanitarne potrebe ljudi. Več poudarka sva namenili položaju v Sloveniji in Srbiji, ki jo bolje pozna in kjer sva bili večkrat prisotni – po načelu *piši o tem, kar poznaš*.

Prva faza: pred koridorjem

Kot je omenjeno zgoraj, je faza pred koridorjem zaznamovana s stopnjevanjem tako nadzora nad gibanjem migrantk in migrantov, njihovega dokumentiranja in poskusa omejevanja, kakor tudi s povečevanjem števila ljudi, ki so potovali po tej poti.² Posledica tega je bil težak položaj predvsem nedokumentiranih migrantov, ki so »obtičali«, najpogosteje v Srbiji (glej Meh v tej številki) in Makedoniji.

Značilnost balkanske migracijske poti pred vzpostavitev koridorja je bila, da je lahko pot – predvsem za tiste, ki niso imeli denarja – trajala zelo dolgo. Odlomek iz zgodbe človeka, ki je v zahodno Evropo prispel pred nekaj leti, to nazorno pokaže:

V Grčiji sem delal na črno, včasih sem pobiral plastične steklenice in jih prodajal, večinoma sem našel delo na kakšni plantaži. Delali smo različne zadeve: včasih sem tedne in tedne delal na nasadih pomaranč, plantažah oljk ali jagod. Najhujše je bilo, ko smo pobirali čebulo. Delali smo več tednov, na koncu pa smo dobili 50 evrov. Približno evro na dan. Delo je bilo zelo težko. Končno sem prihranil dovolj denarja in zapustil Grčijo, tam si res nisem želel ostati. Ampak potreboval sem več let in več neuspešnih poskusov, da mi je končno uspelo priti nekam, kjer sem lahko zaprosil za azil. Zdaj [jeseni 2015] ljudje to isto pot opravijo v nekaj dneh in skoraj brezplačno. (Pogovor s prosilcem za azil, jesen 2015, terenski zapiski Ele Meh)

² Žal je antropološko proučevanje te teme v zadnjih letih še precej v zaostanku. V Srbiji o tem govorijo: Corbineau, 2014; Stojić Mitrović, 2012; 2013; 2014; Stojić Mitrović in Meh, 2015; Bacon, 2015a; 2015b. Na Hrvaškem: Petrović in Pozniak, 2014; Dujmović, 2013. V Sloveniji sta o tem pisali Lipovec Čebren in Zorn, 2016; glej tudi prispevke Tine Ivnik, Ive Juhart in Larise Petrič, ter Ele Meh v tej številki.

Hkrati pa je predvsem od spomladi 2015 naprej prišlo do skoraj eksponentne rasti števila migrantov,³ ki so potovali čez Srbijo in od tam do Madžarske – prihajali so tako preko Makedonije, kakor tudi Bolgarije. Pot je v tem času potekala relativno hitreje kakor v prejšnjih letih, čeprav je bilo to odvisno od položaja posameznika. Pred tem se je nemalokrat zgodilo, da so posamezniki, pa tudi družine z malimi otroki, dneve in tedne ostajali v Srbiji, predno so imeli priložnost nadaljevati pot.

Danes sem spet srečala afganistansko družino, ki sem jo spoznala prejšnji teden v parku: mama, oče in trije otroci, stari približno dve, pet in osem let. Najmlajši je imel prejšnjo noč hudo vročino, mama je prosila za zdravila za zbijanje vročine. Spijo pod mostom, že deseti dan, mi je rekla. Zadnjih nekaj dni je precej dežja, nimajo dovolj odej. Jutri naj bi imeli »zvezo« za pot naprej, a ta »jutri« že nekaj dni ne pride. (Beograjski park konec maja 2015, terenski dnevnik Ele Meh)

Že poleti 2015 pa je bilo mogoče zaradi čedalje večjega števila ljudi hitreje prehajati čez posamezne dele balkanske migracijske poti. Množičnost je delovala kot pritisk na tistih delih poti, kjer je policijska represija pot upočasnjevala. S podrobnim vpogledom bi lahko identificirali veliko dogodkov, kjer je konfrontacija migracijskega nadzorovanja in množičnosti migrantske prisotnosti pripeljala do mikro zmag zadnjih. Kot paradigmatičen primer bi lahko navedli medijsko sorazmerno dobro pokrite dogodke v Idomeniju na grško-makedonski meji avgusta 2015, ko poskus zaustavitve gibanja čez mejo, tudi z uporabo nasilja in solzivca nad otroki in družinami, ni uspel in so migranti dosegli prehodnost te meje.⁴ Drugi primer so gotovo dogodki na budimpeški železniški postaji Keleti, kjer je bilo v »dolgem poletju migracij« (Kasperek in Speer, 2015) čedalje več ljudi imobiliziranih na železniški postaji: čeprav so za pot proti Avstriji kupili vozovnico, jih je policija zato, ker niso imeli dokumentov, sistematično odstranjevala z vlakov. Ko je položaj postal nevzdržen, so se ljudje na postaji Keleti uprli čakanju in imobilnosti, v katero so bili potisnjeni. Samoorganizirana skupina se je peš odpravila na t. i. *march of hope*, po

³ Po statistikah poročila agencije Frontex je bilo v prvem trimesečju pri »ilegalnem prehodu meje« zunaj legalnega mejnega prehoda v državah na t. i. zahodnem Balkanu dokumentiranih 5381 oseb, v drugem trimesečju 21.881, v tretjem trimesečju (ko je bil koridor že odprt) 98.209 oseb in v četrtem (ko je bil koridor odprt ves čas) pa 408.021 (Frontex, 2016: 13).

⁴ Potem ko so ljudi na poti več dni zadrževali na nikogaršnjem ozemlju pred Gevgelijo (Makedonija), brez dostopa do hrane in zavetja, so ljudje pritisnili na policijsko zastraženo mejo. Policija je uporabila solzivec in gumijevke ter povzročila prerivanje, v katerem so bile ločene nekatere družine. Prehod meje je po teh nasilnih dogodkih napredoval sprva zelo počasi, dokler niso makedonske oblasti vzpostavile hitrejšega prehoda (za nekaj novinarskih poročil glej Bytici, 2015; Bytici, Behrakis in Grugulovič, 2015; Videmšek, 2015). Skoraj sočasno (26. avgusta 2015) so v Avstriji našli tovornjak s trupli 71 ljudi, ki so želeli priti v Evropo (Guardian, 2015). Trupla v Avstriji so bila očiten dokaz za morilskost evropske migracijske politike. Četudi so vrhovi EU poskušali gonjo in pozornost preusmeriti na tihotapce, so morda umorjena telesa v osrčju Evrope vplivala na odprtje koridorja za žive ljudi.

avtocesti proti Avstriji. To dejanje je prisililo oblasti, da so končno organizirale avtobusni prevoz iz Budimpešte do avstrijske meje, mobiliziralo pa je tudi solidarnost tistih državljanov, ki so bili pripravljeni tvegati kriminalizacijo pomoči in ponudili prevoz ljudem iz Keletija v osebnih avtomobilih (Kallius in dr., 2016).

Druga faza: vzpostavitev koridorja

Prvi preboj – vzpostavitev koridorja čez Hrvaško

Petnajstega septembra 2015 so madžarske oblasti oziroma njihov represivni aparat dejansko zaprle madžarsko mejo s Srbijo z visoko in z rezalno žico obdano ograjo. To je sprožilo takojšnje nekajdnevne proteste pred ograjo (No Border Serbia, 2015). Te proteste je podprlo relativno majhno število samoorganiziranih prostovoljcev in aktivistk.

Zaprtje meje z Madžarsko je povzročilo preusmeritev migracijske poti proti Hrvaški. Del hrvaške javnosti se je odzval s pobudami dobrodošlice, a kljub temu ljudi na poti oblasti niso spustile na Hrvaško brez pritiska na mejo. Od hrvaško-srbske meje (Šid/Tovarnik) so hrvaške oblasti organizirale transport naprej do Slovenije. Na mejnih prehodih so bile mednarodne organizacije prisotne le *pro forma*, medtem ko se je skozi delovanje takrat vzpostavila pobuda *Are you Syrious*, ki so se ji pridružili mednarodni samoorganizirani prostovoljci.

Osemnajstega septembra so ljudi z vlakom ali avtobusom pripeljali do mejnih prehodov s Slovenijo, na prehoda Rigonce in Obrežje in na železniško postajo Dobova, kjer so bili soočeni z zaprtim mejnim prehodom in policijsko blokado na slovenski strani meje. V prvih dneh so policisti čez mejo spuščali le zelo majhno število ljudi. Ker so ljudje potovali relativno hitro čez Hrvaško, se je njihovo število pred slovensko mejo povečevalo, razmere so bile zelo slabe, ljudje so se začeli samoorganizirati in protestirati.

Omejevanje števila ljudi, ki jim je policija »dovolila« prečkati mejo, dobro opišejo sporočila z mejnega prehoda Rigonce. Urška Martun je od tam v SMS sporočilih poročala: »Skupina je ravno prečkala del reke čez brzice, na drugi strani stoji 15 policistov z rokavicami. Gledajo, en poln kombi so že odpeljali. Čez peljejo fantka na invalidskem vozičku, rekli so: samo njega še.« (Martun, 2015: 250–251) Prav tako opisuje vzdušje ob čakanju, optimizem, da meja ne more biti večno zaprta:

S skupino 20–30 beguncev se vračamo na prehod Rigonce. Robokopi se ob odhodu smeji, očitno jih situacija zabava. Oklep brez avtonomije. Na drugi strani je nasprotno, energija je dobra. Moški ob odhodu zakliče robokopom: **BYE, WE WILL COME TOMORROW, AFTER TOMORROW!** V skupini so ljudje iz Sirije, Iraka, Pakistana, Kurdi, Afganistana, Irana, šest otrok, mlajših od deset let, dojenček v vozičku. Zakaj jih ne spustijo naprej? Na meji jih pričakajo v polni opravi. Čigava varnost je zares ogrožena??? Ne vemo, kam jih odpeljejo s kombiji. (ibid.: 251)

Prvi protesti na hrvaško-slovenski meji na mejnem prehodu Harmica-Rigonce so se zgodili 18. septembra 2015 po tem, ko se je na tem mejnem prehodu zaradi policijske blokade, ki je preprečevala prehod meje, zbralo več kot tisoč ljudi. Protesti na nikogaršnjem ozemlju so trajali do noči, policija je uporabila tudi solzivec. Šele naslednji dan popoldne so avtobusi začeli zelo počasi voziti ljudi najprej na registracijo v Brežice in potem do avstrijske meje. Čeprav je protest sprožil počasno spuščanje ljudi čez prehoda Rigonce in Obrežje, so nekateri (predvsem samski moški, saj so prednost imele vedno družine) čakali na mejnem prehodu Obrežje tudi po več dni. Ponoči 20. septembra je prišlo do samoorganiziranega protesta z zaporo avtoceste na tem mejnem prehodu.

V teh prvih dveh dneh aktivistom ni bil preprečen dostop do ljudi, naslednji dan so se jim pridružile tudi različne organizacije, npr. Adra in hrvaške nevladne organizacije. Civilne zaščite, Rdečega križa in UNHCR v prvih dneh, tako kot na Hrvaškem,⁵ tudi tukaj ni bilo. Slovensko notranje ministrstvo je vztrajalo, da bo sprejelo le 2500 oseb na dan, od realnih 5000 in več, kot jih je vsak dan prehajalo čez Hrvaško, kar je povzročilo, da so prve dni hrvaške oblasti puščale ljudi pred mejo na različnih nepredvidenih lokacijah (glej Škrlec, 2015).

Dokler je bilo mogoče, se je državno organiziran transport s Hrvaškega preusmerjal čez zahodni del Madžarske. Uradni mejni prehod Botovo-Zakany je bil zaprt, vendar so nekaj sto metrov od uradnega prehoda pustili odprtino med dvema krakoma na novo zgrajene rezilne ograje, do katere so policisti pospremili ljudi in jih napotili proti vlakom, ki so čakali na madžarski strani, s katerimi so jih nato odpeljali v zbirni center pri meji z Avstrijo. »Spet skozi gozd in blato so morali peš čez mejo. Podajanje vode in oblek je bilo mogoče le takoj po izstopu z vlaka ali že na vlaku na madžarski strani. (...) ob cesti imamo *refugee welcome market* s hrano, vodo in oblačili. Še čakamo vlak, upam, da nas policija ne odstrani.« (Martun, 2015: 265)

Drugi preboj – vzpostavitev koridorja čez Slovenijo

Ko se je tudi meja med Hrvaško in Madžarsko dokončno zaprla z rezalno žico, se je vzpostavil koridor čez Slovenijo. Država je mobilizirala policijo in vojsko. Sredinska vlada je delovala po načelih desne politične usmeritve pri sprejemanju dopolnila o posebnih pooblastilih vojske (glej npr. Dervarič, 2015).

V Sloveniji je bilo od začetka tega drugega preboja gibanja migrantk in migrantov jasno, da ima nadzor prednost celo pred humanitarno oskrbo (glej videa Komunal.org, 2015 in Concentration Camp in Slovenia (Dobova, 2015)). Vsakih

⁵ Ob vsakem novem preboju je trajalo dlje časa, tudi po več tednov, da so začele delovati velike mednarodne humanitarne organizacije, medtem ko so prostovoljci in manjše lokalne in mednarodne organizacije pred tem same priskrbele najnujnejše stvari (glej npr. video na YouTube, 2015).

nekaj ur je prispela skupina okrog tisoč ljudi, ki so jih po več ur, tudi ponoči, zadrževali na travniku v Rigoncah. Nobena uradna organizacija ni tam delila ničesar. Samoorganizirane aktivistke in aktivisti so imeli dostop do ljudi le občasno, kar je bilo odvisno od uspešnosti pogajanj s šefom policijske izmene.

Vlak ustavi eno postajo pred Harmico na hrvaški stani meje, ljudi usmerja policija, gredo peš dva kilometra do slovenske meje, ki jo prečkajo čez mostiček. Med reko Sotlo in strnišči njiv so po nekaj sto metrih soočeni s polkrogom oklepnih vozil, vojaki in policisti v popolni bojni opravi. Na travniku ni ničesar. [...] Po mučnih pogajanjih z vodjo izmene policije dovolijo razdeljevanje juhe, ki jo je pripravila ekipa *No border kitchen*. Razdelimo nekaj odej, jaken in čevljev. [...] Dogovorimo se, da bolne in oslabele vozimo v Brežice. [...] Zaradi mraza ljudje kurijo plastične odpadke, ki širijo toksičen dim. [...] Po večurnem čakanju gremo končno na pot. Ne vemo, kam in kako daleč. Nesem dveletno deklico. Pozno ponoči je in otroci, ki morajo hoditi, ker imajo starši v rokah mlajše otroke, jokajo. Robokopi priganjajo. Po več kot štirih urah hoje po cesti, čez njive in po nasipu prispemo v Brežice. V še hujši pekel. Ljudje so zaprti v prvi del kampa pred policijsko postajo, kjer so tako nagneteni, da niti sestiti ne morejo, ne vem, kam gredo na stranišče, ne dobijo ničesar, dokler niso po večurnem čakanju registrirani. [...] V Brežicah Rdeči križ kljub polnim skladiščem noče deliti odej, niti vode, češ da se bodo ljudje prerivali in da ni varno. Juhe, ki jo prinese samoorganizirana skupina, ne dovolijo deliti, češ da je ni dovolj za vse. Nekaj mednarodnih prostovoljcev si izbori, da lahko nosijo vodo, ki jo zunaj nalivajo v plastenke. (iz poročil Protirasistične fronte brez meja med 20. in 29. oktobrom 2015)

Sčasoma se je oskrba nekoliko izboljšala, v Dobovi in na Šentilju so postavili velike ogrevane šotore ter organizirali vsaj redno delitev hrane in dostop do zdravnikov. Medtem ko so na začetku vzpostavljanja koridorja državne oblasti v Sloveniji in na Hrvaškem dovoljevale prisotnost samoorganiziranih prostovoljcev in aktivistk, so jih potem sistematično izključili. Humanitarna oskrba je bila povsem monopolizirana, prevzele so jo humanitarne organizacije pod poveljstvom Civilne zaščite, ki ji je za to podelila mandat država. Civilna zaščita je bila koordinatorka Rdečega križa, Slovenske filantropije, Karitasa, Adre, UNHCR in drugih mednarodnih organizacij. Prostovoljecem je bil dostop omogočen le prek teh organizacij in pod njihovimi pogoji. Posredovanje kakršnihkoli informacij ljudem v teh taboriščih je veljalo za skrajno nezaželeno. Opremljeni naj bi bili z maskami in rokavicami. Humanitarizem v kontekstu nadziranja gibanja migrantov in migrantk opisuje N'toko:

Med vožnjo domov po nočnem prostovoljenju me je zadnjič prešinilo, da med delom s tisoči beguncev pod zastavo Rdečega križa nisem niti z enim uspel izmenjati besede – nekaj, za kar bi se moral v normalnih razmerah še

tako nekomunikativen človek zavestno truditi. Ves čas so nas ločevale ograje in pendreki. Na podoben način se je te dni stotine prostovoljcev po Sloveniji srečevalo z novimi ljudmi, ne da bi med njimi vzkliklo kakšno novo prijateljstvo ali se izmenjal kak kontakt. Na desetisoče ljudi smo nahranili, ne da bi kar koli izvedeli o njih – kdo so, od kod prihajajo in zakaj so tu. Vse skupaj je bolj podobno krmiljenju živali kot pa oskrbi ljudi. In tudi tujci niso o nas izvedeli ničesar – videli so le blede uniformirane robote v maskah in rokavicah, ki sestavljajo kolesje tega stroja za humanitarizem. Še tega jim nismo povedali, da so v Sloveniji. So se pa prostovoljci hitro naučili policijskega žargona in začeli racionalizirati, zakaj se ne smejo prepustiti čustvom in premraženi družini prinesiti odejo, ali lačnemu človeku dati jabolko več. »Red mora biti« in »pomendrali vas bodo« sta postali najpogostejši frazi pri pogovorih v humanitarnih društvih. (N'toko, 2015)

Kakor je množičnost omogočila preboje, je zaradi nadzora in omejitve gibanja počasna prepustnost povzročala čakanje v nemogočih razmerah. Tako so na Šentilju ljudje ure in ure čakali na mrazu na nikogaršnji zemlji, da so prišli na avstrijsko stran, ne da bi jim medtem kdo smel ponuditi oporo. Omejitve svobode gibanja, nagnetenost, čakanje, zgolj najosnovnejša ali nikakršna oskrba, nedostopnost stranišča in umivanja, nemožnost previjanja in hranjenja dojenčkov, se na samem preobleči in zamenjati menstrualne vložke – z vsem tem so oblasti v koridorju ustvarjale razmere, ki so ljudem odvzemale človeško dostojanstvo in jih dehumanizirale. Četudi se je oskrba glede na začetno obupno stanje pozneje nekoliko izboljšala, so bile humanitarne organizacije vključene v sistem nadzora. Seveda so posameznice in posamezniki znotraj tega sistema v vlogi prostovoljcev iskali »luknje« in se skušali pogajati, vendar jim je bilo onemogočeno, da bi obrnili razmerje v priznavanje migrantk in migrantov kot oseb, ki imajo še kakšne druge potrebe razen najosnovnejših bioloških.

Tretja faza: od selektivne prepustnosti do zaprtja koridorja

Ta faza sicer mučnega, a precej neselektivnega prehoda je trajala zelo omejen čas, le do 18. novembra 2015, ko se je prehod na grško-makedonski meji zaprl za vse ljudi, razen za Sirce, Iračane in Afganistance (t. i. SIA). Preostali so bili kategorizirani kot »ekonomski migranti« in posledično izključeni iz evropske azilne politike, kjer si zaščito zaslužijo le domnevno »pravi begunci«. Ta selekcija je potekala na vseh mejah, kar je pomenilo, da je na začetku koridorja, torej v Idomeniju na makedonsko-grški meji, ostajalo na stotine ljudi iz t. i. ne-SIA držav.

Uvrščanje ljudi v kategorijo »ekonomskih migrantov« – in s tem izključevanje iz koridorja – se je stopnjevalo in postajalo čedalje bolj perfidno. Najprej je policija na vsaki naslednji meji zahtevala predložitev dokumentov, ki so potrjevali registracijo na vseh prejšnjih mejah: tako je moral človek papir, ki ga je dobil v Grčiji, pokazati

na vsaki naslednji meji, včasih pridobiti zanj žig in ga nositi s seboj vse do avstrijske meje. Kdor je papir izgubil, mu je grozila »izključitev« iz koridorja in vračanje v prejšnjo državo, tam pa negotovost in pridržanje.

Pozneje pa je policija na hrvaško-slovenski in slovensko-avstrijski meji uporabljala skrajno nelegitimne vprašalnike, katerih cilj je bil izločiti čim več ljudi. Zavajajočih vprašanj je bilo več; kot primer lahko navedeva vprašanje o razlogih za vstop v EU, na katero je bilo mogočih pet odgovorov: vojna, religija, družina, študij, delo. Kdor ni navedel razloga »vojna«, ali pa je poleg tega navedel še katero od preostalih možnosti, je bil izločen iz koridorja, pridržan in je moral čakati na vrnitev v prejšnjo državo na poti.

Po 18. novembru 2015 se je sekuritizacija, ki deluje tako na diskurzivni kot na praktični ravni, stopnjevala. To se je kazalo po eni strani s širjenjem strahu in predstavljanjem položaja kot nekako »nevarnega« za ozemlje, blaginjo, kulturo in zdravje »Evrope«. Skrivni, polskrivni in javni sestanki najvišjih vrhov oblasti in represivnega aparata so intenzivno pripomogli k tem občutkom ogroženosti, hkrati pa so na teh sestankih iskali konsenze glede naslednjih korakov v smeri zapiranja koridorja (Evropska komisija, 2015a; 2015b). Medtem ko je Orbanova poteza postavljanja ograje še poleti 2015 delovala povsem nesprejemljivo, je postavljanje rezilnih ograj – tako imenovanih tehničnih ovir – kmalu postalo splošna strategija političnih vrhov.

Dokončno zaprtje koridorja je napovedala nadaljnja izključitev: od 21. februarja 2016 tudi Afganistancem ni bilo dovoljeno nadaljevati poti (glej Guardian, 2016), pridruženi so bili drugim Nesircem in Neiračanom, ki so obtičali v Grčiji. Koridor se je zaprl le dobra dva tedna po tem: od 8. marca 2016 je balkanska migracijska pot ilegalizirana kot pred vzpostavitvijo koridorja.

Četrta faza: po koridorju

Zaprtju koridorja so sledili protesti v Idomeniju, kakor tudi val solidarnostnih protestov po EU. Ker je bila pot ilegalizirana, je postala dražja in nevarnejša, kar pomeni, da čedalje več ljudi – predvsem finančno obubožani, ženske, družine⁶ in otroci – ostaja v Grčiji, v katastrofalnih razmerah, v na novo vzniklih taboriščih. Trend eksternalizacije, ki je prisoten v evropski migracijski politiki v zadnjih desetletjih (glej Migreuop, 2011; Andersson, 2014; Stojić Mitrović, 2012), poskuša Evropska unija znova uveljavljati v dogovoru s Turčijo, podpisanim 18. marca 2016.

⁶ Družina lahko pomeni tudi očete z otroki, matere z otroki ali brate in sestre, za katere je pomembno, da ostanejo skupaj.

Kako misliti koridor skozi spremembe v EU migracijski politiki?

Dogodki zadnjega leta – odprtje, vzpostavitev in končno zaprtje koridorja – v več pogledih pomenijo precedens. Nikoli ni po balkanski migracijski poti potovalo toliko ljudi v tako kratkem času, nikoli se o težkem položaju na tej poti ni toliko govorilo, nikoli položaj ljudi na poti v teh krajih ni bil osrednja medijska zgodba več tednov, nikoli se ni na to območje zlivalo toliko sredstev nevladnih organizacij, prostovoljcev in prostovoljk ter samoorganiziranih skupin.

Sprememba, na katero želiva posebej opozoriti, je, da so se medijsko poročanje, na novo vznikle aktivnosti nevladnih organizacij ter podpora prostovoljskih in solidarnostnih skupin osredotočali na *trpljenje* in *humanitarne potrebe* ljudi na poti. To je po eni strani povsem razumljivo: na desetine, oziroma stotine, tisoče ljudi je na tej poti ostajalo lačnih, premraženih, neumitih, brez dostopa do stranišč, kaj šele do zdravnika. Najosnovnejše potrebe človeških teles so ostajale povsem nezadovoljene in to gotovo pojasni, zakaj taka osredotočenost na trpljenje.

Vendar pa je zanimivo, da se je na trpljenju zasnovala *diskurzivna* produkcija »humanitarne krize«, ki je predstavljala nastali položaj kot posledico skorajda naravnega pojava ali katastrofe – in s tem pogosto prikrija dejstvo, da so za *praktično* ustvarjanje humanitarnih razmer odgovorne ravno države na poti, njihove oblasti, vojske in policije. Te so soustvarjale *naravo* koridorja: razmere, v katerih se je potovalo po koridorju. Omejevanje svobode gibanja, zapiranje ljudi v premajhne in ograjene prostore, tlačjenje na prepolne vlake in avtobuse, prisilno čakanje, pogosto brez strehe nad glavo in v mrazu, na dolge administrativne postopke registracije in evidentiranja,⁷ omejevanje dostopa prostovoljcem in prostovoljkam, samoorganiziranim aktivistom in aktivistkam, omejevanje dostopa do sanitarij in zdravnika, ločevanje družin in prijateljev, zapiranje mej in selektivna prepustnost – vse to so bile prakse, ki so ustvarjale humanitarno izredno stanje in povzročale trpljenje ljudi.

Poleg tega pa osredotočenost na trpljenje in njegovo naturalizacijo prikrije še druge pomembne vidike tega, kar se je v zadnjem letu zgodilo. Kot je bilo omenjeno, je pot po balkanski migracijski poti *pred* njeno vzpostavitvijo večinoma trajala

⁷ Primer poročila aktivistov iz Preševa na makedonsko-srbski meji: »V Preševu smo dva dni. Razmere so obupne. Veliko stvari je potrebnih. Prihaja na tisoče ljudi, ki morajo čakati od 13 ur do dva dni na nenehnem dežju. Otroci in drugi so resno podhlajeni, njihove roke so bele od mraza. Tukaj je samo eden, morda dva zdravnika. Ženska je izgubila nerojenega otroka, otroke so našli same v poplavljenih šotorih. Policija igra svojo igro s pendreki, splošna (zdravstvena) oskrba je slaba. Nujno potrebujemo pomoč, potrebujemo ljudi in vse potrebščine. Številni prostovoljci so se morali danes zvečer vrniti domov. Nenehno kuhamo toplo hrano, vendar je zelo težko ljudi obenem pomirjati, greti in oskrbovati s hrano! (...) Včeraj zvečer je vse poplavelo, stali smo v umazani vodi, polni smeti do kolen. Ljudje so mokri, premraženi in utrujeni. Če zapustijo čakalno vrsto, se morajo potem spet postaviti na njen konec. Na koncu čakalne vrste najbolj iščejo zdravniško pomoč! Tukaj skorajda ni nobenih medijev!« (SOS konvoi, 2015)

veliko dlje, bila je dražja, nevarnejša in smrtonosna. Trpljenje – sicer relativno manjšega števila ljudi – je obstajalo že pred vzpostavitvijo koridorja, a je bilo skoraj povsem potisnjeno v nevidnost, o njem so še lokalni mediji redko poročali, kaj šele, da bi bila glede njega zaskrbljena širša mednarodna javnost. *Vzpostavitev* koridorja je vendarle pomenila velik napredek v položaju ljudi na poti glede na prejšnje stanje – kakršna koli je že bila *narava* ali *izvedba* koridorja.

Osredotočenost na trpljenje ljudi je neizogibna in kritika dinamike koridorja seveda nujna, a bistveno je tudi, da ta kritika ne zakrije dejstva, da je *sama vzpostavitev* koridorja vendarle pomembna zmaga gibanja migrantk in migrantov v EU. Migrantov in migrantk je bilo preveč, da bi jih bilo mogoče še naprej ilegalizirati; bili so preglasni in preveč vidni, da bi jih lahko potisnili v nevidnost in zaustavili na mejah »trdnjave Evrope«.

»Ilegalizacija« (De Genova, 2002) je verjetno eden najpomembnejših pojmov za razumevanje dinamike evropske migracijske politike v zadnjih nekaj desetletjih. Ravno zato, ker je dobršen del svetovne populacije (vsi nižji in srednji razredi večine azijskih, afriških in latinskoameriških držav) izključen iz možnosti legalnega potovanja v EU, ljudem ne preostane drugega, kot da potujejo »illegalno«. Na balkanski migracijski poti je to pomenilo pešačenje čez t. i. zelene meje, ure in ure izgubljanja po gozdovih, sledenje železniškim tirom, po katerih je lahko kadarkoli pridrvel vlak, ali pa skrivanje v majhnih pregrajenih delih tovornjakov, kombijev ali avtomobilov.

Ravno zato je dejstvo, da med 15. septembrom in 18. novembrom 2015 (za državljane SIA pa še dlje) prehod meja po koridorju na balkanski poti v EU ni bil »illegaliziran«, pomenilo precedens brez primere. Prehod meja je potekal večinoma na uradnih mejnih prehodih (ali ob njih) in je bil pod nadzorom vojske, policije, humanitarnih in nevladnih organizacij dokumentiran in jasno evidentiran, vendar pa ni bil na isti način *ilegaliziran*.⁸

Čeprav prehod ni bil *ilegaliziran*, je obstajala nenehna težnja k *totalnemu nadzoru* tega prehoda, ki jo lahko vidimo v obsedenosti z dokumentiranjem, štetjem, kvantifikacijo ljudi, raznimi vprašalniki, pozneje tudi odvzemom prstnih odtisov. Težnja po nadzoru – bolj kot pa po popolnem zapiranju in restrikciji – je glavna značilnost mejnega režima. Kot pišeta Tsianos in Karakayali (2010: 374), so meje »liminalne porokratične institucije«. Ne morejo zares ustaviti gibanja ljudi na poti, lahko pa so bolj ali manj *porozne* in z vedno novimi tehnološkimi sredstvi upočasnjujejo gibanje, ga otežujejo in naredijo bolj nevarnega. Kar se zdi bistveno

⁸ Ko rečeva, da prehod ni bil ilegaliziran, seveda ne misli, da je bil »legalen« v smislu, da se je spremenila zakonodaja, da bi se odpravili nacionalni Zakoni o tujcih in drugi zakonski dispozitivi produkcije ilegalnosti (De Genova, 2002) – najverjetneje bi v obstoječem pravnem redu, ki se v času koridorja ni spremenil, prehod skoraj milijona in pol ljudi v nekaj mesecih lahko še vedno označili kot »illegalnega«. Vendar pa se najina poanta nanaša na prakso ilegalnega prehoda, kot je opisana zgoraj, in ne zakonske podrobnosti. Zato tudi piševa, da prehod mej »ni bil ilegaliziran« in ne, da je bil legalen.

poudariti, je to, da se nadzor v koridorju ni odražal v odkriti ilegalizaciji in popolni represiji, ampak je bil zavrt v masko *humanitarizma*.

Dinamiko *humanitarizacije nadzora* je uporabno osvetliti in razumeti iz perspektive avtonomije migracij, ki »poskuša razumeti migracije ne le kot odgovor na politične in družbene nujnosti, ampak kot konstitutivno silo v oblikovanju političnega telesa (*polity*) in družbenega življenja« (Papadopoulos in Tsianos, 2013: 184). Pri tem je pomemben predvsem vidik »zavračanja primarnosti nadzora [...] v prid primarnosti migracijskih praks« (Tsianos in Karakayali, 2010: 375). Tako lahko migracijski nadzor razumemo kot odgovor na avtonomno migrantsko gibanje (in ne obratno) ter razložimo stopnjevanje kontrole in diverzifikacijo bojev proti njej v smislu stalne napetosti med represijo in uporom: vsak naslednji represivni korak poskusa oblasti, da omejijo in nadzorujejo gibanje ljudi, se izrazi v vedno novih taktikah upora, ki jih potem oblast zopet poskuša zatreti, in cikel upora in represije se nadaljuje. Tako bi humanitarizacijo v koridorju lahko razumeli kot poskus oblasti, da bi vendarle ohranila nadzor nad gibanjem migrantov in migrantk. Prej so tak nadzor lahko izvajali z odprto ilegalizacijo, ki je ljudi potisnila na margine, kjer jih je bilo s policijsko represijo in nasiljem mogoče (delno) zaustaviti, upočasniti in nadzirati. Na koncu prve polovice leta 2015 pa je gibanje migrantov in migrantk postalo preveč množično, da bi ga bilo mogoče še naprej utišati le z nasiljem. Simptomatični dogodki na grško-makedonski meji v Idomeniju, ko sta vojska in policija z uporabo solzivca in na ogorčenje braniteljev evropskih liberalnih vrednot zaman skušali ustaviti gibanje ljudi, so primer tovrstne zmage ljudi nad represivnimi mehanizmi države. Če je država hotela znova prevzeti nadzor, se je to moralo zgoditi pod pogoji, ki si jih je priborilo gibanje migrantov in migrantk: pot in meje so se morale odpreti. Če je država hotela imeti nadzor nad migrantskim gibanjem, je morala to narediti z monopolizacijo humanitarnega zadovoljevanja potreb ljudi na poti.

Primerov dinamike sosledja nadzora, upora, zmage in ponovne vzpostavitve nadzora skozi humanitarizem lahko opazimo na več delih koridorja in gotovo bi vsak od prostovoljcev ali prostovoljk, ki so preživeli nekaj časa ob mejah, lahko navedel kakšen mikro primer te dinamike. Morda bi poskusno lahko tudi *celoten koridor* razlagali skozi to isto dinamiko. Za zdaj naj omeniva le že zgoraj opisane dogodke na hrvaško-slovenski meji kot še en primer te dinamike. Rahla ponovitev naj nama bo oproščena, ker je njen namen jasnejša predstavitev dinamike napetosti med uporom in nadzorom.

Ko so ljudje na poti po vzpostavitvi koridorja čez Hrvaško po 16. septembru 2015 (M. Č. in dr., 2015) prispeli na hrvaško-slovensko mejo, so se znašli pred *robokopi* v polni opravi in vojsko s tanki. Prvo noč so policisti med glasnimi protesti še spuščali solzivec. Potem so vendarle pod pritiskom protestov popustili in postalo je jasno, da bodo morali začeti spuščati ljudi čez mejo, že samo zato, da pomirijo čedalje bolj jezno in izčrpano množico, ki je z novimi prihodi postajala vedno večja. Podobno se je zgodilo ob blokadi avtoceste na *nikogaršnji zemlji* na mejnem pre-

hodu Obrežje 20. septembra 2015. Ljudem, ki so tam čakali že dneve, je policija najprej zagotavljala, da hitrejši prehod ni mogoč, a ko so s samoorganiziranimi protesti za več ur ustavili promet na enem glavnih avtocestnih mejnih prehodov, je policija zagotovila dovolj avtobusov za prav vse. Med pogajanjem pa so zahtevali, da se »protestniki« postavijo v vrsto eden po eden in hodijo proti avtobusu po seznamu, ki so ga morali vnaprej predložiti. Tako je protest ponovno prisilil oblasti, da so odprle meje, a so si le-te zagotovile nadzor pri izvedbi tega odprtja.

Čeprav je napetost represija-upor lahko malce shematska pri interpretiranju dogodkov, se nama vendarle zdi, da poudari neke ključne elemente, ki v dominantnih diskurzih pogosto umanjajo. V dominantnih načinih konceptualizacije migracij in migrantov se perspektiva *sekuritarnih diskurzov in praks* pogosto predstavlja kot temeljno drugačna od *perspektive humanitarnih diskurzov in praks*. Refleksija, ki sva jo podali zgoraj, pa razume sekuritaristično in humanitaristično perspektivo kot dve plati istega kovanca *nadzora*: ko ta ne uspe s sekuritizacijo in represijo, jo poskušajo izvajati prek humanitarnega discipliniranja.

Ta perspektiva pojasni tudi dinamiko *ponovnega zapiranja* koridorja. Že od samega začetka je bilo najverjetneje vsem jasno (tako ljudem na poti, ki so nama pogosto govorili o tem, da so »hitro« hoteli pripeljati še svojo družino in bližnje, dokler je »pot še odprta«, kot tudi odločevalskim elitam), da je koridor odprt le začasno. Jasno pa je bilo tudi, da ga bo težko zapreti: ko je pot enkrat odprta in zmaga dosežena, je potrebna velika mera represije, da se jo lahko spet zapre. Tudi zato je bil *nadzor prek humanitarizacije* dobra podlaga za ponovno zapiranje koridorja: ko je bil humanitarni nadzor vzpostavljen, gibanje disciplinirano, je bilo mogoče začeti selekcijo in postopno izločevanje, do dokončnega zaprtja.

Zaprtje koridorja ima krute posledice za ljudi na poti, saj znova vzpostavlja ilegalizacijo in prejšnji *status quo* represije nad migranti – z novimi poskusi eksternalizacije migracijske politike na Turčijo. Vendar pa je pomembno poudariti – spet v duhu avtonomije migracij –, da kljub temu, da je v medijih »begunska kriza« predstavljena kot končana, problem »rešen« in prenesen na Grčijo in Turčijo, gibanje migrantov in migrantk še vedno obstaja in se bo nadaljevalo. Čeprav je pot spet draga in nevarna, se je veliko ljudi loti in se na njej organizira, išče luknje v ograji in sistemu in izumlja nove načine potovanja. Gibanja nič ne more ustaviti in pričakujemo lahko nove vale upora, pobega (Mezzadra, 2004) in boja. Veliko teh malih uporov bo morda nevidnih, utišanih in potisnjenih na margino – morda pa nas v kratkem čakajo ponovna množična gibanja proti trdnjavi Evropi.

Kako misliti dogodke zadnjega leta skozi koncept globalnega apartheida?

V tem delu bova poskušali osvetliti dogodke, diskurze in prakse – posebno v Sloveniji – v zadnjem letu na balkanski migracijski poti v širšem kontekstu skozi koncept globalnega apartheida, se pravi skozi perspektivo neokolonialnega položaja v neoliberalnem kapitalizmu.

Koncept globalnega apartheida je nedavno uporabil in naprej razvil Ghassan Hage (2016) v svojem članku *Stanje obleganosti: umirajoči udomačitveni kolonializem (Etât de Siège: a dying domesticating colonialism?)*. Po Hageu je za globalni apartheid ključen odnos do mej, katerih funkcija je predvsem nadzorovanje gibanja iz nekdanjih kolonij (oziroma današnjih neokolonialnih ozemelj) na Zahod. Globalni apartheid definira kot »(...) institucionalizacijo dveh realnosti, ki jih strukturirata rasa in razred v istem prostoru« (Hage, 2016: 6). Ta prostor danes presega okvir nacionalne države, ker (neo)kolonialni ustroj deli ves svet na dve realnosti, v katerih je dostop do infrastrukturnih in socialnih blaginj neenak. Poleg meja nacionalnih držav obstaja še ena vrsta meje, in sicer rasno zaznamovana razredna meja (*racialised class border*) (Hage, 2016: 7). Omenjeni realnosti sta neposredno povezani z dvema nasprotnima izkušnjama mobilnosti: medtem ko je za Zahodnjake srednjih in višjih družbenih razredov svet videti odprt in skoraj brezmejen, je za delavski razred t. i. tretjega sveta prečkanje meja ovirano z zapletenimi birokratskimi postopki, militariziranim nadzorom in ilegalizacijo. Zelo ilustrativen je Hageov stavek: »Nekateri vandrajo po svetu kot gospodarji, drugi kot sužnji.« (Hage, 2016: 7)

Že Étienne Balibar (2001: 150) in Silvia Federici (Federici, 2004; 2013) sta ugotovila, da je globalni apartheid povezan s primitivno akumulacijo kapitala. Ker ta ni stvar preteklosti, ampak se vedno znova vrača, je ciklična in je konstitutiven in neizogiben del kapitalizma v vseh obdobjih, tudi v sedanjosti, Hage sklene, da jo bo imenoval brez konotacij preteklosti divja akumulacija kapitala (Hage, 2016: 5). Ena temeljnih značilnosti kapitalizma, tudi v njegovi sodobni neoliberalni fazi, je, da ga poganja maksimiranje dobička, za katerega mora vedno znova izvajati divjo akumulacijo kapitala. Ta poteka na ozemljih, ki so rekolonizirana, in vključuje nasilje, podpihovanje konflikta, genocidno ravnanje in pljenje. Ker so zahodne države globoko vpletene v tovrstno neokolonialno ekstrakcijo surovin in izkoriščanje, je težko obdržati vsaj navidezno identiteto Evropske unije kot tiste, ki varuje demokracijo in pravice ljudi. Ta napetost oziroma paradoks pride še zlasti očitno do izraza in postane viden, ko migrantke in migranti pridejo v Evropo. Odšli so namreč iz dežel, ki jih je opustošila prav ta divja akumulacija kapitala in njene taktike podpihovanja obstoječih konfliktov. Po drugi strani se v Evropo prebijejo prav v želji, da bi dosegli države, v katerih bodo prepoznali in spoštovali njihove pravice,

in v želji, da bi bili vključeni v dobrobiti infrastrukture in socialne države.⁹

V kontekstu koridorja se je ta paradoks izražal in skušal rešiti s kompatibilnostjo varnostnega diskurza in humanitarizma, o kateri sva že govorili iz nekoliko druge perspektive. Ta dvojna logika represije in skrbi za ljudi je bila prisotna že v diskurzu in izvedbi »civilizacijskih poslanstev« v času klasičnega kolonializma. Takrat so kolonialne države represijo opravičevale s tem, da je dobra za kolonizirana ljudstva, ker naj bi prinašala pridobitve civilizacije. Hage dodaja relevantnejšo primerjavo, in sicer idejo in občutek *état de siège*, stanja obleganosti, ki je značilen za kolonialne naseljenke in je postal globaliziran. Družbe kolonialnih naseljencev, kot je npr. Izrael, se ves čas počutijo ogrožene zaradi »neciviliziranih barbarov«, ki jih obdajajo, medtem ko dejansko, v praksi, z nasiljem oni sami zatirajo lokalno prebivalstvo. Da bi utemeljili nasilje teh, ki se imajo za civilizirane, se sklicujejo na obrambo pred obleganjem barbarskih drugih (Hage, 2016: 1–5).

Prav tak občutek obleganosti je opaziti tudi v času, ko je migrantsko gibanje postalo bolj množično in vidno. Ljudje na poti so konstruirani kot nevarni muslimanski drugi, ki naj bi ogrozili kulturne vrednote, delovna mesta, socialno blaginjo in zdravje »avtohtonih narodov«. Kljub konstrukciji nevarne drugačnosti pa je postalo človeško trpljenje preveč vidno, da bi ga bilo mogoče zanikati, saj to ne bi bilo v skladu z idejo evropskih vrednot o univerzalnosti človekovih pravic. Zato se je represija preoblikovala v nadzor z omejitvijo gibanja, registracijo in selektivno prepustnostjo, medtem ko naj bi za človeški del poskrbela humanitarna dejanja. Solidarnostna samoorganizirana dejanja so kmalu postala nezaželeni pri oblasti, ki je humanitarizem vključila v sistem nadzora v koridorju. Kot sva pokazali že v prvem in drugem delu tega prispevka, je bila ena od značilnosti koridorja v Sloveniji in na Hrvaškem, da je ob varnostnem diskurzu in očitni vojaški in policijski prisotnosti humanitarni vidik soočanja z ljudmi na poti postal del nadzora in zapiranja ljudi v koridor. Nekaterne nevladne organizacije in prostovoljci so celo usvojili diskurz nevarnosti in nadzora kot nečesa nujnega za razdeljevanje humanitarne pomoči. N'toko (2015) to zelo nazorno strne v identičnih stališčih represivnih organov in nevladnih organizacij, zlitih v rekih »pomendrali nas bodo« in »red mora biti«. Prvi rek izraža občutek ogroženosti zaradi množičnosti, »red« pa nato prinaša rešitev. Problem tega reda je, da za represivne organe pomeni omejitev gibanja oziroma odvzem prostosti, s humanitarnega vidika pa ljudi reducira na prejemnike pomoči. Ljudi na poti aktivno konstruirata v tiste »druge«, ki naj bi jih bilo treba zaradi njihove »civilizacijske« drugačnosti nadzorovati.

Tisti prostovoljci, ki so imeli dostop do stika z ljudmi na poti, so bili vpeti v

⁹ Kraji, kjer poteka ekstrakcija surovin, so deležni le nasilja in okoljskega uničenja, ki spremlja divjo akumulacijo kapitala. Kapitalizem, ki ga korporacije predstavljajo lokalnemu prebivalstvu kot razvoj, ki naj bi ga bili deležni, jih nikoli ne doseže. Vedno so koristi, ki naj bi jih prinašala kapitalizem in globalizacija, drugje, v Evropi ali v ZDA, od koder znanci in sorodniki, ki jim je uspelo priti tja, pošiljajo denar (glej npr. Ferguson, 2006; Gardner, 2012).

sistem, da bi poskrbeli za najosnovnejše potrebe za preživetje teles migrantov in migrantk, obenem pa jim je bilo naročeno, naj ne dajejo ljudem nikakršnih informacij.¹⁰ Če se opremo na Agambena (2004), lahko, kot v podobnih primerih naredi Fassin¹¹ (2005: 367), rečemo, da je bila skrb namenjena golemu življenju, *zoe*, medtem ko je bilo ljudem na poti odvzeto dostojanstvo političnih subjektov, *bios*. To je preživelo zgolj v vztrajni želji po nadaljevanju poti do izbranega cilja (Nemčije, Švedske, Nizozemske).

Ljudje so bili torej zaprti v koridor, da bi »bili pod nadzorom«, medtem ko jih je humanitarna skrb ohranjala pri življenju. Oboje skupaj je delovalo tako, da je preprečevalo vsakdanji človeški stik z lokalnim prebivalstvom, saj ljudje na poti niso smeli izstopiti iz koridorja. V Sloveniji in na Hrvaškem v času koridorja skoraj ni bilo mogoče srečati ljudi zunaj tega zaprtega sistema. V Grčiji, Makedoniji in Srbiji je bilo to mogoče, vendar je tako kot pred vzpostavitvijo koridorja obstajala grožnja kriminalizacije solidarnosti.¹² Onemogočanje stika in zapiranje ljudi v koridor je nadaljevanje apartheidskega režima segregacije na »nikogaršnjem ozemlju«, ki je bilo vzpostavljeno znotraj koridorja. Zato se je samoorganizirano solidarno delovanje umaknilo iz tega dela koridorja; *No border kitchen*,¹³ na primer, se je prestavila na Lesbos, kjer je bil neposreden dostop do ljudi še mogoč. Izolacija in preprečevanje stika v koridorju, a tudi pred in po zaprtju koridorja v centrih za tujce in odmaknjenih azilnih domovih, preprečuje oziroma otežuje, da bi se lahko ljudje, ki so zaprosili za azil, in lokalno prebivalstvo prepoznali kot soljudje.

Zmaga gibanja migrantov in migrantk ter *de facto* opustitev Schengna in dublinske uredbe¹⁴ je bila pomembna sprememba glede na prejšnje pogoje na

¹⁰ Vendar niti ta del sistema ni povsem deloval, saj so bili pri polnih skladiščih oblek nekateri otroci še naprej bosi.

¹¹ Fassin govori o navezi sočutja in zatiranja (*compassion and repression, compassionate repression*) (Fassin, 2005).

¹² Zakonodaja npr. v Srbiji omogoča kriminalizacijo v kombinaciji dveh zakonov: Zakon o tujcih predpisuje, da je treba osebo brez dokumentov prijaviti policiji; Kazenski zakonik pa predvideva kazen za tihotapljenje, ki jo lahko policija aplicira tudi na tiste, ki prenočujejo ljudi brez dokumentov (Stojić Mitrović in Meh, 2014). V Grčiji je šla kriminalizacija dlje v primerih, ko so prostovoljce, ki so reševali ljudi iz morja, dejansko kaznovali z odvzemom prostosti, tako da so jih obravnavali kot tihotapce. Ob vzpostavitvi *hot spotov* je bilo nenadoma kriminalizirano in preganjano delovanje vseh organizacij, ki so bile neodvisne od organizacije *hot spotov* (glej Infomobile.W2eu.net, 2015; Malissaris, 2016). To kaže na še večjo odločnost pri nadzoru in monopolu nad humanitarizmom, ki s čedalje višjo stopnjo represije izključuje vse, ki se ne podrejajo oblastni praksi nadzora in represije.

¹³ *No border kitchen* je samoorganiziran kolektiv, ki ob različnih priložnosti kuha »politično juho«. Ne gre zgolj za hrano, ampak za hrano v kontekstu, ki ima političen pomen. To je lahko v Nemčiji, kjer pogosto kuhajo obroke iz zavržene hrane ali na Lesbosu, kjer so kuhali za migrante in migrantke zunaj taborišč.

¹⁴ Dublinska uredba določa način odločanja o tem, katera država je odgovorna za obravnavo prošnje za azil določene osebe. Nastala je na podlagi ideje o harmonizaciji azilnih sistemov držav članic EU in z namenom, da bi preprečevala t. i. »azilni šoping«, ko ista oseba zaprosi za azil v več državah članicah. V praksi dublinska uredba pomeni, da lahko država EU »vrne« (z drugimi besedami:

poti, vendar je bila le začasna. Kaj se je namreč zgodilo po dogovoru med EU in Turčijo? Prakse nadzora, represija in preprečevanje stika z ljudmi na poti so postali še intenzivnejši. Znova je bila vzpostavljena selektivna prepustnost že na turško-grški meji. Ilegalizacija ljudi na balkanski poti se ponovno uveljavlja v poskusu, da bi uveljavili tako stanje nadzora meja kot pred t. i. begunsko krizo oziroma pred vzpostavitvijo koridorja. Vse to znova ustvarja in krepi logiko globalnega apartheida na grško-turški meji kot meji med Zahodom in preostalim delom sveta. Potem ko se je okrepila prej omenjena diskurzivna kategorija nevarnega Muslimana, je meja utemeljena kot branik pred »barbari«. Meja se znova uveljavlja na ravni eksternalizacije evropske migracijske politike, kjer so ljudje odrinjeni (*pushed back*) in jih vračajo v Turčijo, kamor naj bi kot »barbari« in Muslimani spadali, EU pa se s tem navidezno znebi odgovornosti za skrb zanje. Turčija je pri tem uporabljena kot ne-EU država, ki ji ni treba slediti istim načelom človekovih pravic kot Evropski uniji. Če se zopet opremo na Agambena (2004), ugotovimo, da na turško-grški meji ljudem *bios* ni priznan, še več, niti *zoe*, golo življenje, tam ni spoštovano. Umiranje je bilo posledica ilegalizacije in s tem nevarnega potovanja čez Egejsko morje že pred koridorjem in med njim. Po zaprtju koridorja pa so grške oblasti izgnale tudi vse prostovoljske organizacije, ki so reševale ljudi iz morja. Brez njih Frontex in turška obalna straža zopet neopazno utapljata ljudi v Egejskem morju. Obenem je Turčija zaprla mejo s Sirijo, kjer turška obmejna policija strelja na ljudi, ki hočejo mejo neuradno prečkati. Za to situacijo, v kateri so ljudje na eni strani zaprti v državo, kjer divja vojna, na drugi pa je pot drugam postala skrajno nevarno, je odgovorna Evropska unija vključno s slovensko vlado, ki je bila ena prvih povzročiteljic domino učinka zapiranja meja na balkanski poti.

Ponovno vzpostavljanje realne meje globalnega apartheida se je začelo z obnovo selektivne prepustnosti koridorja, torej z izključitvijo vseh, ki niso Sirci, Iračani ali Afganistanci, in pozneje tudi z izključitvijo Afganistancev. To je vodilo v napetosti med ljudmi, čakajočimi pred mejami, in je slabilo moč migrantskega gibanja kot ontološko političnega gibanja za enak dostop do pravic. Meje so bile selektivno prepustne že pred vzpostavitvijo koridorja in institucije odločanja v EU so skušale ponovno vzpostaviti prejšnje razmere, ko je manjše število ljudi nevidno prihajalo v Evropo, kjer so postali rezervna delovna sila, disciplinirana s čakanjem v postopkih, s statusi z omejenim dostopom do pravic ali v ilegaliziranem položaju. Občutno večje število prihajajočih ljudi so države EU uporabile za izgovor za nadaljnje krčenje njihovih pravic: z zmanjševanjem obsega pravic prosilcev za azil in oseb s statusom begunca. Globalni apartheid v Evropi je postajal še močnejši kot prej. Eden od primerov tega so tudi že omenjeni nelegitimni vprašalniki, katerih namen

deportira) osebo v državo, kjer je ta bila pred tem in je (oziroma bi lahko) zaprosila za azil, največkrat, če so ji bili tam odvzeti prstni odtisi in vneseni v bazo podatkov EURODAC. Za Grčijo dublinska uredba začasno ne velja zaradi slabih razmer za prosilce za azil. V začetni fazi koridorja dublinska uredba *de facto* ni veljala, ker zaradi množičnosti niso mogli dosledno vsem vzeti prstnih odtisov.

je bil izključiti iz možnosti dostopa do pravic čim večje število ljudi, s tem da so jih umestili v kategorijo »ekonomskih migrantov«. Zelo podobna, le da bolj prefinjena taktika je na delu v azilnih postopkih. Na primer v Sloveniji, kjer v intervjujih za azilni postopek inšpektorji z vprašanji skušajo zavesti prosilca, da bi podal izjavo o svojem pomanjkljivem ekonomskem statusu in z željo po delu, in bi ga na tej podlagi izločili kot ekonomskega migranta.¹⁵

Tovrstno izključevanje je del vzpostavljanja notranjega apartheida, ki ga je Balibar (2007: 62–63, 234–235) imenoval evropski apartheid, da bi pokazal na izključevanje migrantov, označenih kot *aliens*, kot na mehanizem, ki preprečuje njihovo pravico do pravic (ibid.: 140). Balibar poudarja, da so pravice vedno vezane na državljanstvo, zato ljudje, ki nimajo dostopa do državljanstva, tudi nimajo dostopa do pravic. Če bi bil cilj Evropske unije dejansko boj za večjo demokrati-zacijo in pravice za vse ljudi, bi morali imeti vsi ljudje na ozemlju EU tudi dostop do državljanstva, ki seveda ni nujno vezano na državo njihovega rojstva. To vodi v postnacionalni koncept držav EU, v katerem bi morale biti državljanstvo – vključno z vsemi nanj vezanimi pravicami, in ne le omejenimi statusi bivanja z omejenimi pravicami – ponujeno vsem ljudem, živečim na ozemlju Evropske unije (Balibar, 2007: 140–142).

Ta etični princip so avtoritete EU zaničale in namesto tega uporabile občutke strahu in obleganja, ki so jih podpihivale med lokalnim prebivalstvom. Usmerjale so ga k idejam o omejenih virih socialne države, ki ne more priskrbeti ne socialnih uslug ne dela večjemu številu ljudi. Tako imenovana finančna kriza v Evropi, ki že sama po sebi pripomore k ustvarjanju nenehnega izrednega stanja in zanika že pridobljene pravice lastnim državljanom, je bila uporabljena za povečevanje strahu pred izgubo že pridobljenih pravic. Finančna kriza, v kateri so se že oblikovala gibanja upora in definirale elite, odgovorne za krizo (Zavratnik in Kurnik, 2013: 7), je bila prikrita z drugo krizo, z »begunsko krizo«. Izredno stanje je bilo legitimizirano z »zunanjjo nevarnostjo«. Tovrstno odvrčanje pozornosti od odgovornosti za finančno krizo, skupaj z aktivnim preprečevanjem medčloveškega stika in drugačenjem migrantov in migrantk kot barbarskih drugih nezmožnih civiliziranosti, zaslepljuje in preprečuje, da bi videli možnost prepoznavanja v subalternosti in povezovanja med evropskim podrazredom prekarne delavstva, brezposelnih mladih in drugih migrantskih delavcev, ki so že dlje v EU, in ljudi, ki so prispeli pred kratkim ali so na poti, v skupnem boju za skupne socialne pravice. Medtem ko je občutek grožnje lahko realen, kot ugotavlja Hage (2016: 11), to ni grožnja lokalnemu podrazredu, ampak je grožnja globalnemu kapitalizmu in njegovim lokalnim elitam. Te vsiljujejo svojo vizijo s tem, ko prepričujejo družbeni podrazred, naj jim zaupa mandat za izključevanje drugih, češ da bodo tako preprečile boj za omeje-

¹⁵ Potek azilnih postopkov bi zahteval posebno obravnavo: gre za taktike izključevanja na podlagi birokratskega postopka, v katerem je prosilec, prosilka za azil obravnavan kot nekdo, ki laže in skuša izkoristiti azilni sistem in mora zelo konsistentno sam dokazati nasprotno.

ne vire socialne države. Toda strahovi pred grožnjo so v resnici njihovi strahovi, strahovi elit. Kaj pa, če je mogoče v gibanju migrantov in migrantk videti raje našo priložnost za povezovanje bojev evropskega podrazreda s podrazredom migrantk in migrantov za socialne in politične pravice in proti globalnemu kapitalizmu? Seveda bo to privedlo do sprememb, vendar to niso spremembe izgube, ampak spremembe v prid dobrobiti novega skupnega.

Sklep

V tem prispevku sva skušali pojasniti nekatere značilnosti evropske migracijske politike v zadnjem letu, kot se kaže skozi vzpon in padec koridorja. Koridor sva poskušali osvetliti najprej iz perspektive avtonomije migracij, pri čemer sva zagovarjali tezo, da je sama *vzpostavitev* koridorja zmaga migrantskega osvobodilnega gibanja, njegova *narava* pa je zasidrana v poskusih nadzora gibanja ljudi: če ta ne uspe prek represije, ga je treba zagotoviti prek humanitarizma. Nato sva razmišljali o vlogi koridorja in njegovega zaprtja prek afirmacije globalnega apartheida, ki uporabi mejo za utrjevanje kategorij ljudi z različnim dostopom do pravic in postavi koridor v kontekst globalnega kapitalizma. Onemogočanje stika na fizične in diskurzivne načine med državljani in tistimi, ki so iz državljanstva izključeni, preprečuje prepoznavanje podobnosti v novem razrednem boju.

Skozi besedilo vseskozi postaja očitno, da koridor združuje dinamiko prepletajočih se dvojic nasprotij. Tako koridor lahko obenem razumemo kot izraz upora ali kot izraz represije; ugotovimo lahko, da so nekatere reči z njim postale vidne (recimo trpljenje na poti), hkrati pa so druge ostale nevidne (morda s pretiranim osredotočanjem na trpljenje); opazimo tudi, da sta se navidezno nasprotna diskurza sekuritizacije in humanitarizma podredila logiki nadzora; čeprav je omogočal hitrejši in relativno varnejši prehod veliko ljudem, kar je omogočalo povezovanje, je bila izvedba takšna, da je privedla do izolacije in odtujitve; prehod »ilegaliziranih« je postal toleriran, a ko je bil toleriran, je postal znova »ilegaliziran«; mobilnost je bila na balkanski migracijski poti večja kot kadarkoli, a vendar so ljudje na vsaki točki te poti ostali imobilizirani; avtonomija gibanja je dosegla velike zmage, a hkrati je bila avtonomija posameznikov v koridorju močno okrnjena, njihove želje skoraj popolnoma ignorirane; realnost evropskega neokolonialnega izkoriščanja in okoriščanja se je skušalo skriti za skrbjo za »evropske vrednote« ... To so samo nekatere kontradikcije, ki bi jih lahko poudarili v tem zaključnem razmisleku. Kažejo pa, da je treba o koridorju še razmišljati, njegove dinamike retrospektivno proučiti, da bi tako dobili čim boljši vpogled v dogodke zadnjega leta.

Seveda pa je treba pogledati tudi v prihodnost in zastaviti raziskave, ki se bodo ukvarjale s spremembami v evropski migracijski politiki, ki so se in se bodo dogajale *po* zaprtju koridorja. Kakšni so novi mehanizmi nadzora? Kako se jih naturalizira, upraviči in prikrije? Kako razumeti upor proti tem mehanizmom?

Literatura

- AGAMBEN, GIORGIO (2004): *Homo Sacer. Suverena oblast in golo življenje*. Ljubljana: Študentska založba.
- ANDERSSON, RUBEN (2014): *Illegality, inc: Clandestine Migration and the Business of Bordering Europe*. Oakland: University of California Press.
- BACON, LUCIE (2015a): Traversée des Balkans, parcours de migrants. *Vacarme* 71(2): 185–197.
- BACON, LUCIE (2015b): Traversée des Balkans, deuxième partie. *Vacarme* 73(4): 103–105.
- BALIBAR, ÉTIENNE (2007): *Mi, državljani Evrope? Meje, država, ljudstvo*. Ljubljana: Založba Sophia.
- BYTICI, FATOS (2015): *Refugees tear through police lines at Macedonian Border*. Dostopno na: <http://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-macedonia-idUSKCN0QR06320150823> (10. maj 2016).
- BYTICI, FATOS, YANIS BEHRAKIS IN FEDJA GRUGULOVIC (2015): With tear gas and razor wire, Macedonia tries to stem refugee tide. *Reuters*, 21. avgust. Dostopno na: <http://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-macedonia-enter-idUSKCN0QQ1JD20150821> (10. maj 2016).
- CONCENTRATION CAMP IN SLOVENIA (DOBOVA) (2015): *Shocking video from refugee camp in Dobova, Slovenia*. Video. Dostopno na: <http://revolution-news.com/shocking-video-from-refugee-camp-in-dobova-slovenia/> (10. maj 2016).
- CORBINEAU, CLÉMENT (2014): Migration et Asile en Serbie: Une Européanisation des Politiques Publiques et Associatives? *Géocarrefour* 89(3): 183–191.
- DE GENOVA, NICHOLAS (2002): Migrant »illegality« and deportability in everyday life. *Annual Review of Anthropology* 31: 419–447.
- DERVARIČ, MARTINA (2015): Proti militarizaciji in proti ograji. *Radio študent*, 16. november. Dostopno na: <http://radiostudent.si/dru%C5%BEba/ni-%C5%A1e-gotovo/proti-militarizaciji-in-proti-ograj/> (7. maj 2016).
- DUJMOVIC, MORGANE (2013): *Politique migratoire en Croatie et appropriations locales à la veille de l'adhésion à l'Union européenne: un gouvernement des migrations sous la contrainte?* Neobjavljeno magistrsko delo. Master 2 »Géographie du Développement«. Marseille: Aix-Marseille Université.
- EVROPSKA KOMISIJA (2015a): *Meeting on the Western Balkans Migration Route: Leaders Agree on 17-point plan of action*. Dostopno na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5904_en.htm (9. maj 2016).
- EVROPSKA KOMISIJA (2015b): *European Agenda on Migration*. Dostopno na: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/press-material/index_en.htm (9. maj 2016).
- EVROPSKA KOMISIJA (2016): *EU–Turkey statement*, 18. marec. Dostopno na: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/> (9. maj 2016).
- FASSIN, DIDIER (2005): *Compassion and Repression: The Moral Economy of*

- Immigration Policies in France. *Cultural Anthropology* 20(3): 362–387.
- FEDERICI, SILVIA (2004): *Caliban and the Witch. Women, the Body and Primitive Accumulation*. Brooklyn, New York: Autonomedia.
- FEDERICI, SILVIA (2013): *A Feminist Critique of Marx*. Dostopno na: <http://endofcapitalism.com/2013/05/29/a-feminist-critique-of-marx-by-silvia-federici/> (10. februar 2016).
- FERGUSON, JAMES (2006): *Global Shadows. Africa in the Neoliberal World Order*. Durham in New York: Duke University press.
- FRONTEX (B. D.): *WESTERN BALKAN ROUTE*. Dostopno na: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/western-balkan-route/> (10. maj 2016).
- FRONTEX (2016): *Western Balkans Quarterly: Quarter 4 October-December 2015*. Dostopno na: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/WB_Q4_2015.pdf (15. maj 2016).
- GARDNER, KATY (2012): *Discordant Development. Global Capitalism and the Struggle for Connection in Bangladesh*. London: Pluto Press.
- GUARDIAN (2015): *Hungarian police arrest driver of lorry that had 71 dead migrants inside*, 28. avgust. Dostopno na: <http://www.theguardian.com/world/2015/aug/28/more-than-70-dead-austria-migrant-truck-tragedy> (24. maj 2016).
- GUARDIAN (2016): *Thousands of refugees stranded at Greece-Macedonia border*, 27. februar. Dostopno na: <http://www.theguardian.com/world/2016/feb/27/thousands-of-refugees-stranded-at-greece-macedonia-border> (16. maj 2016).
- HAGE, GHASSAN (2016): État de siège. A dying domesticating colonialism? *American Ethnologist* 43(1): 1–12.
- INFOMOBILE. W2EU.NET (2016): *Solidarity structures in Greece confronted with criminalisation, control and diverse obstacles*. Dostopno na: <http://infomobile.w2eu.net/2016/04/03/solidarity-structures-in-greece-confronted-with-criminalization-control-and-diverse-obstacles/> (16. maj 2016).
- KALLIUS, ANNASTIINA, DANIEL MONTERESCU IN PREM KUMAR RAJAM (2016): Immobilisig mobility. Border ethnography, illiberal democracy and the politics of the 'refugee crisis' in Hungary. *American Ethnologist* 43(1): 1–13.
- KASPAREK, BERND IN MARC SPEER (2015): *Of Hope. Hungary and the long Summer of Migration*. Dostopno na: <http://bordermonitoring.eu/ungarn/2015/09/of-hope-en/> (24. maj 2016).
- KOMUNAL.ORG (2015): *Pekel v Rigoncah*. Video. Dostopno na: <http://komunal.org/video/dogodki/279-pekeli-v-rigoncah-24-10-2015> (10. maj 2016).
- LIPOVEC ČEBRON, URŠULA IN JELKA ZORN (2016): Avtonomija in nadzor migracij v evropskih 'tamponskih conah'. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu* (43): 61–75.
- LUNAČEK, SARAH (2015): Rigonce in Sotla, 23. oktobra ter Brežice in Dobova, 24. oktobra 2015. *Časopis za kritiko znanosti* XLIII(262): 295–297.
- MARTUN, URŠKA (2015): SMS sporočila z meje s Hrvaško, Avstrijo in Madžarsko, od 18. do 21. septembra 2015. *Časopis za kritiko znanosti* XLIII(262): 250–251.
- M. Č., R. A., J. C. IN HINA (2015): U Hrvatsku stiglo 1300 izbjeglica: »Trebamo pomoć, ne

- možemo se nositi sa desecima tisuća ljudi. *Index.hr*, 16. september. Dostopno na: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/prve-izbjeglice-stigle-u-hrvatsku/842139.aspx> (16. maj 2016).
- MELISSARIS, EMMANUEL (2016): *Legal Dehumanising: on the Arrest of Refugee Solidarity Activists*. Dostopno na: <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/emmanuel-melissaris/legal-dehumanising-on-arrest-of-refugee-solidarity-activists> (16. maj 2016).
- MEZZADRA, SANDRO (2004): Right to escape. *Ephemeria* 4(3): 267–275.
- MIGREUROP (2011): *At the margins of Europe: The externalisation of migration controls*. Dostopno na: http://www.migreurop.org/IMG/pdf/Rapport_Migreurop_2011_Version_anglaise_27012012_pour_derniere_relecture_et_validation_FASTI-SM.pdf (6. februar 2016).
- NO BORDER SERBIA (2015): *Stop the War against Migrants! Terror on the SRB-HUN Border*. Video. Dostopno na: <http://komunal.org/video/dogodki/270-stop-the-war-against-migrants-terror-on-the-srb-hun-border> (10. februar 2016).
- MMC RTV SLO/REUTERS/STA (2015): Avstrija: Žrtve v najdenem tovornjaku mrtve že najmanj en dan. *MMC RTV SLO*, 27. avgust. Dostopno na: <http://www.rtvlo.si/svet/avstrija-zrtve-v-najdenem-tovornjaku-mrtve-ze-najmanj-en-dan/372618> (10. september 2015).
- N'TOKO (2015): *Red mora bit*. Dostopno na: <http://www.ntoko.si/red-mora-bit/> (23. december 2015).
- PAPADOPOULOS, DIMITRIS IN VASSILIS S. TSIANOS (2013): After Citizenship: Autonomy of Migration, Organisational Ontology and Mobile Commons. *Citizens Studies* 17(2): 178–196.
- PETROVIĆ, DUŠKO IN ROMANA POZNIAK (2014): Tražitelj azila kao prijatelj. *Studia ethnologica Croatica* 26: 47–72.
- SOS KONVOI (2015): *Serbian-Macedonian Border (10am)*. 12. oktobar. Dostopno na: <http://balkanroute.bordermonitoring.eu/2015/10/12/serbien-macedonian-border-10-am> (16. maj 2016).
- STOJIC MITROVIC, MARTA (2012): Eksternalizacija granica Evropske Unije i pojava improvizovanih migrantskih naselja u Srbiji. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 139(2): 237–248.
- STOJIC MITROVIC, MARTA (2013): Stigmatizacija kao posledica ilegalizacije određenih oblika transnacionalnog kretanja – dehumanizacija tzv. ilegalnih migranata. *Glasnik etnografskog instituta SANU* 61(2): 163–174.
- STOJIC MITROVIC, MARTA (2014): Presenting as a Problem, Acting as an Opportunity: Four Cases of Socio-Political Conflicts Taking the Presence of Migrants as a Focal Object in Serbia. *Glasnik etnografskog instituta SANU* 62(1): 67–83.
- STOJIC MITROVIC, MARTA IN ELA MEH (2015): The reproduction of borders and the contagiousness of illegalisation: A case of a Belgrade youth hostel. *Glasnik Etnografskog Instituta SANU* LXIII(3): 623–638.
- ŠKRLEC, NATALIJA (2015): *V Središću ob Dravi še vedno več sto beguncev*. Dostopno na:

- <http://www.radio-ptuj.si/v-srediscu-ob-dravi-se-vedno-vec-sto-beguncev> (16. maj 2016).
- TSIANOS, VASSILIS IN SERHAT KARAKAYALI (2010): Transnational Migration and the Emergence of the European Border Regime: An Ethnographic Analysis. *European Journal of Social Theory* 13(3): 373–387.
- VIDEMŠEK, BOŠTJAN (2015): Pritožite se policiji, so rekli prekupčevalci in se smejali. *Delo*, 30. avgust. Dostopno na: <http://www.delo.si/svet/evropa/pritozite-se-policiji-so-rekli-prekupcevalci-in-se-smejali.html> (15. maj 2016).
- ZAVRATNIK, SIMONA IN ANDREJ KURNIK (2013): Nesimo jih vun! Premisleki vstajništva. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* XL(254): 7–9.
- YOUTUBE (2015): *gdje je crveni kriz???* Video, 29. september. Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=TYSd4AcFNg4> (8. oktober 2015).